

Др Мирјана Чутовић⁴

Учитељски факултет у Ужицу

Доц. др Мирјана Стакић⁵

Учитељски факултет у Ужицу

ПРИМЕНА САВРЕМЕНИХ ТЕХНИЧКИХ СРЕДСТАВА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ НА ПРИМЕРУ БАСНЕ У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Апстракт: Једна од важних карактеристика нашег модерног друштва је интензиван развој науке и технике. Информациона технологија је ушла у све области људског деловања. И у школама, конкретно, у настави, која, по много чему, још увек има ознаке традиционалног, неопходно је интензивирати њену примену. Из наведених разлога, у раду приказујемо један од модела школске интерпретације басне „Лав и миш“ уз примену информационе технологије. Идеја да учење треба да буде забавно веома је стара, тако да су аутори овог рада покушали да садржај басне и начин њеног уметничког обликовања исказују ученицима на другачији, забавнији начин. Циљ је био да се омогући ученицима већ на почетном нивоу школовања, од првог разреда основне школе, квалитетна и занимљива анализа књижевног дела, која поштује њихове узрасне могућности и развија потенцијале.

Кључне речи: савремена настава, басна, школска интерпретација, информационе технологије, ученици млађег школског узраста.

УВОД

Најважнији задатак савременог васпитно-образовног процеса се огледа у подизању учинка постојећих и проналажењу ефикаснијих метода и облика рада. У традиционалној настави, по речима савремених дидактичара, доминира фронтални облик рада што не обезбеђује довољну интеракцију наставника са ученицима нити оставља довољно времена за самосталне активности ученика (Вилотијевић, Мандић, 2015: 10). По Вилотијевићу, традиционална настава са фронталним обликом рада представља концепт из кога је извучен максимум и не очекује се да

⁴ cutoiko@mts.rs

⁵ mirjanastakic073@gmail.com

он донесе нове квалитете. „А кад се једна технологија потпуно исцрпи, морају се уводити нове јер настава не сме остати на досад постигнутом“ (Вилотијевић, 2003: 8). Да би се настава актуализирала, потребно је увести иновације у образовање. Реч је о увођењу новина у васпитно-образовни рад које се најчешће односе на примену нових метода, поступака, средстава, концепција наставних садржаја или наставних програма (Митић, 1999).

Једна од иновативних могућности за унапређење наставног процеса јесте електронско учење. Реч је о учењу у коме је ученик ангажован и активан у наставном процесу. „Савремена образовна технологија, уз коришћење мултимедијалних система, ствара предуслове за ангажовање свих чула у процесу стицања нових знања на свим нивоима школовања“ (Богдановић, 2012: 219). И само електронско учење је активно, будући да представља читав „низ поступака, процеса и наставног материјала који обезбеђују разноврсност и ефикасност учења“ (Бјекић, 2013: 13).

Брз развој информационо комуникационих технологија створио је услове за коришћење информационо комуникационе технологије и у млађим разредима основне школе. Нове технологије су донеле и нове могућности за презентовање и усвајање наставних садржаја, из разних области у скоро свим предметним областима наставе, тако да су актуелност и значај примене информационо комуникационих технологија у настави постали важно питање које привлачи пажњу како теоретичара који се баве питањима наставе, тако и практичара који су непосредно укључени у наш образовни школски систем.

ОБРАДА БАСНЕ УЗ ПРИМЕНУ ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Басна је дидактична прича са несумњивом васпитном вредношћу и представља значајну књижевну врсту, јер се њеном интерпретацијом могу остварити директни поучни задаци. Она носи једну основну поруку, наравоученије. Управо тај елеменат је основа за промишљање о ситуацијама у којима се налазе јунаци басне, о њиховим поступцима и о поукама које се могу извући из текста. Дете воли животиње, тако да су му ликови у басни занимљиви, а нарочито када оне говоре и понашају се као људи. Црно-бела техника уметничког обликовања помаже деци да пренесу уметничку раван на стварност. Осим тога, разговарајући о порукама басне разговара се о општим идејама и животним истинама. Иако дете не разуме у потпуности универзалне поруке басне, оно посредством њених садржаја и јунака развија моралне склоности и интезивира вољне активности са циљем да се открије и схвати алегорија басне и њена аналогија са животом. И дужина ове књижевне

форме одговара интелектуалним и психофизичким могућностима деце како у предшколском, тако у млађем школском узрасту (Чутовић, 2015; Милинковић; 2014; Стакић, 2012).

За обраду басне, уз примену савремене информационе технологије, најпогодније је, с обзиром на узраст ученика, користити жанровски модел за обраду басне. По овом моделу, ученици ће анализирати басну, уочити њене жанровске посебности, поуку и повезати је са животом. Употреба технике у овом случају је у функцији подршке којом је остварена боља очигледност наставе. Тиме је омогућена боља комуникација на релацији наставник – ученик. Двосмерна комуникација обезбеђује ученицима боље разумевање наставних садржаја, а и наставнику да прилагоди ниво сложености излагања садржаја (Мандић, 2003). У овом моделу методичке етапе су посебно прилагођене обради басне, јер је акценат на алегорији басне и аналогiji са животом. Структура жанровског модела је: (1) припремни, мотивациони разговор; (2) најавна наставне јединице; (3) изражајно читање; (4) разговор о доживљају; (5) анализа: тематске грађе, чињеница и ситуација, ликови животиња, упоређивање особина животиња са особинама људи, одвајање реалног од измишљеног, аналогija са животом, откривање алегорије; (6) уопштавање; (7) самостални и стваралачки рад ученика и (8) домаћи задатак (Цветановић, 2013; Милатовић, 2013). Презентовање материјала, уз коришћење мултимедијалне презентације, ученицима пружа занимљивије садржаје у поређењу са наставом која се одвија на уобичајен начин.

Полазећи од циљева наставе српског језика, предвиђених наставним програмом за ученике млађих разреда основне школе, где се очекује да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, као и да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела из српске и светске баштине, сматрамо да настава у којој се примењује информациона технологија делује подстицајно на децу. Сам час обраде књижевног текста нема одлике устаљеног традиционалног и стереотипног наставног понашања, већ је деци занимљив и мотивише их да се више труде и активно учествују у наставном раду.

Могућности примене информационе технологије у наставном раду на интерпретацији књижевног текста показаћемо на примеру басне *Лав и миш*, која се обрађује у првом разреду основне школе. За извођење оваквог модела интерпретације неопходни су рачунар, пројектор и видео-бим. У самој интерпретацији морају се поштовати: (1) специфичности које намеће књижевна врста и особености структуре књижевног текста; (2) узраст деце и њихове могућности; (3) прописани

васпитно-образовни циљеви и задаци наставе и (4) савремена методичка и методолошка сазнања која се односе на планирани тип наставе. Поштовање наведених захтева не значи спутавање креативности наставника, већ, напротив, захтева познавање књижевне, методичке, методолошке и педагошко-психолошке теорије и омогућава велики степен слободе и креативности у осмишљавању дидактичког материјала који ће се презентовати путем слајдова на рачунару. Тако да модел интерпретације који у раду приказујемо, представља само један од начина на који ће текст басне *Лав и миш* може анализирати и који може подстицајно да делује у осмишљавању другачијих модела у интерпретацији књижевног текста у настави.

У уводном делу часа ученицима се на платну приказује слагалица, а одговарањем на питања која су у њој садржана и давањем тачних одговора ученици ће открити шта се крије иза скривених поља. Док ученици одговарају, наставник усмерава и подстиче њихов рад. У позадини се тихо чује композиција Камија Сен Санса – *Карневал животиња* – *Краљевски марш лавова*, чиме се ученици додатно мотивишу за рад. Након отварања свих поља од ученика се тражи да наведу одлике приказаних животиња на основу слике, али и на основу знања и стеченог искуства. Очекује се да ће представе у извесној мери бити појачане предоченим сликама. На слајду се налази и краћи неуметнички текст о приказаним животињама, који ће иницирати разговор, покренут питањима: *Где живи лавови? Где живе мишеви? Како изгледа лав, а како миш? За коју животињу кажемо да је краљ животиња?*

Слика 1. Приказ лав

Слика 2. Приказ миша

Ученичке асоцијације показују колико је важан визуелни утисак који је на њих оставила предочена слика. Мотивација посредством техничких помагала може се остварити и приказивањем илустрација Езових басни или путем уметничких слика на којима је представљен Езов портрет и сл. Након тога најављује се басна *Лав и миш*.

Слика 3. Приказ наставне јединице

Слика 4. Приказ Езоп

Главни део часа почиње изражајим читањем уметничког текста како би се подстакао ученички доживљај. Након изражајног читања следи кратка психолошка пауза, иза које следи разговор о доживљајима које је текст басне иницирао:

Због чега се ова басна баш овако зове. Какав је утисак на вас она оставила? Због чега? Да ли постоји у њој нешто што вас је изненадило?

При интерпретацији садржине басне тежиште наставне анализе је на садржини и поукама књижевног текста. Предочићемо низ могућих питања која наставник може на понуђен или на сличан начин да конципира, у зависности од одабраног методског поступка током интерпретације. Важно је да питања буду подстицајна и да наводе ученике на размишљање.

Истакни главне ликове у басни. Како је изгледало лав? Какве су му биле шапе? А миш? Шта је одговорио миш лаву, када га је овај ухватио? По чему видиш да је лав био милостив према мишу? Што је миш обећао лаву ако се којим случајем нађе у невољи? Како се лав тада понашао према мишу? Опиши ситуацију у којој је тебе неко потценио? Како се лав осећао када је упао у мрежу? Како је миш помогао лаву? Зашто је то он учинио? Шта је лав урадио када га је миш ослободио од мреже? Да ли, поред њих, у овој басни има и других ликова? За такве ликове кажемо да су споредни ликови. Шта мислиш због чега су они споредни?

Језик басне је конститутивни принцип њене тематске, естетске и идејне структуре. Басна је као књижевна врста „препознатљива по

сликовитом начину говора и алегоријском изражавању” (Чутовић, 2015: 381). Увек је написана језиком који прикрива праву намеру ствараоца, који имплицитно слика суштинске одлике човека, човекове мане и несавршеност људског бића. „Доминација алегоричног идејно-тематског слоја омогућава преношење скривених порука читаоцу“ (Стакић, 2012: 126). У средишту пишчеве пажње није, и по Милинковићу, „дугачки реп лисице ни дуге уши магарца или зеца, или било која физичка ознака неке друге животиње. Баснописац маркира морална својства њихове природе, духовни афинитет и мисаоне способности“ (Милинковић, 2012: 42). Од квалитета анализе ликова током интерпретације басне зависи и како ће ученици схватити одређену басну. Основни циљ је откривање уметничких вредности, али и скривених порука, које су посредством алегорије уткане у њену структуру. Један од важнијих васпитних циљева јесте развијање позитивних особина личности детета на темељу поступака ликова и поука басне. Ученици током анализе ликова развијају однос према њиховим поступцима и особинама, осуђују их или одобравају, и тако и сами, спонтано, усвајају одређене моралне вредности и ставове. Наставник подстиче и усмерава ученике да размишљају и о својим особинама и поступцима у разним животним ситуацијама. Такав тип анализе реалних и представљених ситуација служи за увиђање аналогија са животом и одређивање поука које басна носи. Дете прати и разуме фабулу, ликове, заплет и расплет басне, али је важно да схвати алегорију басне, њену аналогију са животом, да разуме да се иза животињог лика крије одређени тип људи. Управо је то уочавање значењског паралелизма између животиње и човека најтеже. Слаби и нејаки миш помаже јаком и силном лаву, баш као што физички нејак човек може помоћи неком ко је јак у стварности. Није све у животу једноставно, постоје и они људи који нису благонаклони према другима. Разговор у интерпретацији се усмерава ка приближавању басне дечијим схватањима и повезивању са ситуацијама из њиховог живота. Наставник може поставити питања која су у складу са ученичким размишљањима и која могу иницирати њихово ретроспективно преношење у неке преживљене, односно, искуством стечене, ситуације.

Шта мислиш да ли је лав паметно поступио? Замисли да си се ти нашао у некој безизлазној ситуацији. Што би учинио? Да ли си и сам, некада, неочекивано, некоме помогао? Је ли могуће помоћи другима иако сте мали?

Наведена питања постављена у завршном делу часа, усмеравају ученике да самостално изведу поуке басне, које се огледају у томе да и мали некада могу помоћи великима. Подстицање ученика на

размишљања о вредностима стицања, развијања и очувања правог пријатељства представља, такође, једну од етичких идејних вредности која је уткана у значењску структуру интерпретираног текста.

Предочена презентација је предложак за фундаментална објашњења жанра са ученицима млађег школског узраста, али и добар подстицај за жанровску анализу басне. Интерпретација басне увек се заснива на разрешавању алегорије, а разрешавањем алегорије ученици се стваралачки афирмишу у проналажењу паралела између згода у басни и онога што се дешава у друштву (Лагумџија, 1991; Николић, 1992; Смиљковић, Милинковић, 2008).

ЗАКЉУЧАК

Информационо комуникационе технологије постале су саставни део наших живота, па тако и део образовања. Оне имају огроман утицај на комплетан живот и функционисање људи. У савременом друштву иновације су „услов да школа не заостане иза друштвених и технолошких промена у стварности која се сваким даном интензивно мења“ (Вилотијевић, Мандић, 2015: 10). Данас је доступност информационих технологија ученицима код куће велика, али је неопходно веће улагање у технологију и у нашим школама, на свим нивоима образовања. Примена ИКТ у васпитно-образовном раду са ученицима пружа велике могућности које образовни систем мора да искористи за превазилажење слабости традиционалне наставе. Она мотивише ученике да с лакоћом и љубављу савладају градиво, а омогућава и нови приступ учењу.⁶ Коришћење више извора информација и наведено иновирање наставног процеса, само су неке од њених позитивних могућности. Неопходно је мотивисати и обучити наставнике да на прави начин, одговорно и смислено, користе нове технологије у настави, јер се тако доприноси подизању нивоа знања ученика и размени искустава. Наставник који зна да користи ИК технологије је незаменљив у унапређивању наставе.

---

⁶ Приказани методички приступ басни Лав и миш, реализовали смо у првом разреду основне школе у Чачку. Примена групног и фронталног облика рада и ИК технологија у раду са ученицима, показала се делотворном, јер се ученицима допао начин на који је басна приказана.

Литература

- Бјекић, Д. (2013). *Психологија учења и наставе у електронском образовању*. Чачак: Факултет техничких наука.
- Богдановић, М. (2012). Учење и савремена информационо комуникациона технологија. *Годишњак Српске академије образовања*, година VIII, 219–230.
- Цветановић, З. (2013). Басне као програмски и читаначки текстови у млађим разредима основне школе, у: Д. Сунчица (ур.): *Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце школског узраста*, Врање: Учитељски факултет, 362–376.
- Чутовић, М. (2015). Могућности моралног и естетског васпитања у настави српског језика и књижевности за ученике млађег школског узраста на примеру басне. *Књижевност и језик*, LXII 3– 4, 377–388.
- Lagumdžija, N. (1991). *Basna u osnovnoškolskoj nastavi književnosti*. Zagreb: Školske novine.
- Мандић, Д. (2003). *Дидактичко-информатичке иновације у образовању*. Београд: Медиаграф.
- Милатовић, В. (2013). *Методика наставе српског језика и књижевности у млађим разредима основне школе*. Београд: Учитељски факултет.
- Милинковић, М. (2012). *Књижевност за децу и младе – поетика*. Ужице: Учитељски факултет.
- Милинковић, М. (2014). *Историја српске књижевности за децу и младе*, Београд: Боокланд.
- Митић, В. (1999). *Психолошки чиниоци прихватања иновација у настави*. Нови Сад: Будућност.
- Николић, М. (1992). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стакић, М. (2012). Васпитнообразовна функција басне на предшколском узрасту, у: Д. Сунчица (ур.): *Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце предшколског узраста*, Врање: Учитељски факултет, 124–133.
- Вилотијевић, М. (2003). Од традиционалне ка информационој дидактици. *Образовна технологија*, број 1–2.
- Вилотијевић, М. и Мандић, Д. (2015). Управљање развојним променама у васпитно-образовним установама. *Београд: Учитељски факултет*.

APPLICATION OF MODERN TECHNICAL MEANS FOR TEACHING SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE CASE OF FABLES IN THE JUNIOR YEARS OF PRIMARY SCHOOL

Summary: *The intensive development of science and technology is one of the important characteristics of our modern society. Information technology has entered all areas of human activity. In schools, the traditional way of teaching is still present, it is necessary to intensify its implementation. For these reasons, in this paper we present a model of academic interpretation of the fable "The Lion and the Mouse" with the application of information technology. The idea that learning should be fun is very old, so the authors of this paper tried to present fables content and a manner of its artistic design to students in a different and funny way. The aim was to enable the pupils, already at the initial level of education, high quality and interesting analysis of the literary work that respects their age opportunities and develop potential.*

Key words: *modern teaching, fable, school interpretation, information technology, students of junior school age.*